

FONETINIAI KALBĖJIMO SUTRIKIMAI

Fonetiniais kalbėjimo sutrikimais vadinami vaikų ir suaugusių, turinčių normaliai funkcionuojantį kalbos aparatą ir pilnavertę klausą, įvairūs garsų tarimo trūkumai, atsiradę dėl netinkamos artikuliacijos.

Šie kalbėjimo sutrikimai pasireiškia netaisyklingu garsų tarimu, vienu garsų keitimu kitais ar jų visišku netarimu (dažniausiai netaisyklingai tariami garsai *s, z, š, ž, c, č, dz, dž, r, l*). Vaikai gerai girdi ir skiria kalbos garsus, turi pakankamai gerus žodžių garsinės analizės ir sintezės įgūdžius, jų foneminė klausia, žodynas, gramatinė kalbos sandara, rišioji kalba atitinka amžių.

Tai - įvairūs garsų tarimo trūkumai, atsiradę dėl netinkamos artikuliacijos.

Fonetiniai kalbėjimo sutrikimai gali būti įvairaus laipsnio, pavyzdžiui, vieni vaikai gali visiškai negebėti artikuliuoti kalbos garsų, tuo tarpu kiti – netarti vieno ar kito garso, garsų grupės. Tai vienas dažniausių kalbėjimo sutrikimų, nustatomų ikimokykliniame amžiuje, tačiau ne visada net ir su logopedų pagalba ištaisomų iki vaiko atėjimo į pirmąją klasę.

Bandydamas tarti aplinkinių kalboje girdimus garsus, vaikas pastebi, kad atliekant tam tikrus judesius skamba panašus į reikiamą garsą, tačiau tikslaus skambesio pasiekti nesiseka. Klausia pripranta ir nebeskatina ieškoti tikslesnio tarimo, todėl šie tarimo trūkumai ilgainiui linkę įsitvirtinti. Paprastai vienodai iškreipama visa grupė panašių garsų, pvz., tarpdantiniai *s, z*, kartais ir *c, dz*, šoniniai *š, ž*, kartais ir *č, dž*.

Fiziologinis šveplavimas – tarties trūkumai išnyksta savaime.

Siekiant nustatyti, ar vaikas taisyklingai taria gimtosios kalbos garsus, svarbu atsižvelgti į vaiko amžių, kalbėjimo ir kalbos raidai būdingus dėsningumus. Daugelis 4,6–5,5 metų vaikų dar nemoka išarti sunkesnių garsų **š, ž, č, dž, r** ir juos keičia paprastesniais: **s, z, c, dz, l** arba **j**. Tai vadinama **fiziologiniu šveplavimu**, kuris vaikui augant ir lavėjant artikuliaciniam jo aparatui įveikiamas savaime.

Garsų tarimo sutrikimai (ar besitęsiantis šveplavimas vaikui sukakus 5–5,5 metų) rodo, kad vaikui reikalinga logopedinė pagalba.

GARSŲ TARIMO TRŪKUMŲ PRIEŽASTYS

Jos gali būti įvairios:

- netaisyklingas sąkandis,
- žandikaulių deformacijos,

- minkštojo arba kietojo gomurio pakitimai (pernelyg aukštas arba žemas plokščias),
- liežuvio pakitimai (didelis nepaslankus arba per mažas, trumpas poliežuvinis raištis),
- negebėjimai greit ir sklandžiai atlikti garsų tarimui reikalingus kalbos aparato judesius.

Fonetinį kalbėjimo sutrikimo atsiradimą sąlygoja ir **kalbos padargų paralyžiai, parezė**, taip pat - somatinės ligos, sulėtėjusi psichinė raida, netinkama socialinė aplinka.

Susirūpinti ir kreiptis į logopedus vertėtų, jei sulaukęs 3 metų vaikas neištaria **k, g, l, v** ar jo tariami garsai įgyja neįprastą skambėjimą.

Lietuvių kalboje ypač dažni **s, z, š, ž** garsų (pučiamųjų priebalsių) tarimo sutrikimai. Dėl netaisyklingo sukandimo, išlikusio čiulpimo reflekso ar kitų priežasčių kai kurie vaikai taria šiuos garsus iškišę liežuviu galiuką tarp priekinių dantų, išpučia orą pro liežuviu šonus ir pan. Minėtais atvejais garsų tarimas įgyja neįprastą skambėjimą, jie tampa duslesni, matyti netaisyklinga liežuviu padėtis. Skirtingos kilmės fonetiniai sutrikimai gali būti įvairių laipsnių – nuo nežymaus tarimo trūkumo iki negalėjimo garsų artikuliuoti.

KAIP PADĖTI VAIKUI NAMUOSE IŠMOKTI TAISYKLINGAI TARTI GARSUS?

Garsų tarimo mokymasis vyksta tam tikru nuoseklumu.

Tėvai dažnai stengiasi vaikui padėti, prašydami pakartoti tam tikru garsu prasidedančius žodžius. Pavyzdžiui, jei vaikas netaria garso **r**, daugelis suaugusiųjų prašo pakartoti šiuo garsu prasidedančius žodžius (pvz., ranka, rudas, ruduo ir t. t.).

Žodžių kartojimas – svarbus mokymosi etapas, tačiau ne pirmasis.

Kalbėjimo sutrikimų šalinimas yra ilgas ir nuoseklus procesas. Puiku, kada prie vaiko sėkmės prisideda tėveliai ir logopedinis darbas yra tęsiamas namuose.

Sutrikimų šalinimas – ilgas, nuoseklus procesas. Reikalinga tėvų pagalba namuose.

Izoliuoto garso tarimas

Būtų lengviau pasiekti norimus rezultatus, jei iš pradžių aptartumėte su vaiku (geriausia prieš veidrodį) lūpų ir liežuviu padėtį tariant mokomą garsą. Pavyzdžiui: „Pažiūrėkime, ką daro mūsų lūpos ir liežuvis, kai tariame garsą **š**. Matai, lūpos „piktos“, aš jas „suraukiu“ ir atkišu į priekį. Liežuvis slepiasi burnoje, už viršutinių dantų. Pamėginkime kartu išstarti **š-š-š**. Dabar priglaskime delniuką prie burnos. Jauti, kokia šilta oro srovė eina, kai tariame **šššš**.“

Garso tarimas skiemenyse

Jei vaikui pavyko ištarti šį garsą (*1 etapas*), galite pereiti prie skiemenų mokymosi (*2 etapas*). Sugalvokite žaidimų, kuriuose galėtumėte tarti įvairius skiemenis su šiuo garsu, nes beprasmis kartojimas vaikui greitai nusibos. Galima žaisti su dėlionėmis, kiekvienai detalei suteikiant vis kitokį vardą: **ša, šo, šu, šė, ši, aš, oš**, statyti kaladėlių ar lego bokštus tariant po vieną skiemenį ir t. t.

Garso tarimas žodžiuose

Kai vaikas visiškai taisyklingai pakartoja įvairius skiemenis, galima pereiti prie žodžių mokymosi (*3 etapas*). Tardami žodžius pabrėžkite mokomą garsą (**šššuo, šššoka, aššš, ošššė**).

Garso įtvirtinimas rišlioje kalboje

Sėkmingai įveikę žodžių mokymąsi, mėginkite sugalvoti sakinių (*4 etapas*), pasakojimų, eilėraščių su šiuo garsu ir tik tada kontroliuokite garso tarimą vaiko kalboje (*5 etapas*).

Visiems nemalonu, kai juos pertraukia, stabdo ar liepia pakartoti žodžius, todėl kartu su vaiku sugalvokite, kaip jam priminsite naujo garso tarimą. Kai kuriems vaikams padeda prisegti ženkliukai su nupiešta raide **š**, kitiems lengviau išmokti, kai mama ar tėtis taisyklingai pakartoja jų ištartus žodžius.

Vaikai - labai išradingi ir gali pasiūlyti jiems priimtinausią sprendimą.

*Būkite kantrūs,
nuoseklūs!*

Išmokti tarti naują garsą – nelengva užduotis.

Nenusiminkite, jei jums nepasisekė taip greitai, kaip jūs norėjote.

Būkite kantrūs ir nuoseklūs.

Kartais, ypač jei vaiko kalbos raida vėluoja, gali prireikti specialių artikuliacinės mankštos pratimų, kuriuos, atsižvelgdami į vaiko amžių ir sutrikimo pobūdį, gali pasiūlyti logopedai.